

Udskriftsdato: onsdag den 14. januar 2026

VEJ nr 9056 af 09/01/2026 (Gældende)

Vejledning om anvendelse af sikringsmidler i institutioner under Danmarks Fængsler

Ministerium: Justitsministeriet

Journalnummer: Justitsmin.,
Styrelsen for Danmarks Fængsler, j.nr. 25-61-0062.

Vejledning om anvendelse af sikringsmidler i institutioner under Danmarks Fængsler

1. Indledning

1. Regler om anvendelse af sikringsmidler findes i § 65, § 65 a og § 66 i straffuldbyrdelsesloven. I medfør af lovens § 65, stk. 4, § 65 a, stk. 4, og § 66, stk. 7, § 105, stk. 2, og § 111, stk. 3, samt retsplejelovens § 776, 1.-3. pkt., er udstedt bekendtgørelse om anvendelse af sikringsmidler i kriminalforsorgens institutioner. Pr. 1. november 2025 benyttes betegnelserne Danmarks Fængsler (tidligere ”kriminalforsorgen”), Styrelsen for Danmarks Fængsler (tidligere ”Direktoratet for Kriminalforsorgen”) og fængselskredse (tidligere ”kriminalforsorgsområder”). Navneskiftet vil i administrative forskrifter ske i takt med løbende ændringer m.v. De tidligere betegnelser vil derfor forekomme i en række forskrifter, indtil disse bliver ændret. Forskrifternes indhold gælder således fortsat, selv om der måtte være anvendt en tidligere betegnelse for en myndighed.

Bekendtgørelsen gælder for indsatte i alle institutioner under Danmarks Fængsler. Anvendelse af håndjern efter straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 1, ved enkeltstående fravær fra institutionen, gælder dog kun indsatte i lukkede fængsler og arrester. Endvidere finder straffuldbyrdelseslovens regler om anvendelse af tvangsfiksering ikke anvendelse på indsatte, der er i tvangsbehandling efter reglerne i bekendtgørelse om tvangsbehandling af visse indsatte i Herstedvester Fængsel.

Reglerne om sikringsmidler er ikke relevante for personalet i udslusningsfængsler, idet personalet efter beslutning fra Styrelsen for Danmarks Fængsler ikke må anvende sikringsmidler og ikke har sådanne midler til rådighed. Dette fremgår af cirkulæreskrivelse om anvendelse af sikringsmidler og godkendelse af håndjern. En narkotikahundefører, som deltager i en razzia i et udslusningsfængsel, vil derimod kunne anvende håndjern over for en indsat i et udslusningsfængsel.

Denne vejledning har til formål at orientere om væsentlige fortolkningsbidrag knyttet til enkelte af de gældende regler. Der er således ikke tale om en samlet gennemgang af reglerne.

Det er forudsat, at fængselskredsen udfærdiger regler om blandt andet kompetenceforhold vedrørende de indgreb, som er nævnt i straffuldbyrdelseslovens § 65, § 65 a og § 66.

Ved en lovændring af straffuldbyrdelsesloven pr. 1. juli 2025 er der sket en sproglig præcisering af straffuldbyrdelseslovens bestemmelser om magtanvendelse (§ 62, stk. 1) og brug af sikringsmidler over for indsatte (§ 65, stk. 1, om håndjern og § 66, stk. 1, om sikringscelle). Ændringen er sket med henblik på at bringe ordlyden i overensstemmelse med Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis, hvorefter magtanvendelse eller brug af sikringsmidler skal være ”strengt nødvendig”. Om der kan ske anvendelse af sikringsmidler, dvs. håndjern eller sikringscelle, herunder tvangsfiksering, vil således bero på en konkret vurdering af, hvad der i den pågældende situation er strengt nødvendigt, herunder under hensyntagen til proportionalitets- og skånsomhedsprincippet.

2. Håndjern

2.1. Anvendelse af håndjern

2. Det fremgår af straffuldbyrðelseslovens § 65, stk. 1, at håndjern kan anvendes, hvis det er strengt nødvendigt for at afværge truende vold eller overvinde voldsom modstand, for at hindre selvmord eller anden selvbeskadigelse eller for at hindre undvigelse. Nedenfor er der knyttet nogle bemærkninger til denne bestemmelse, mens bestemmelserne i straffuldbyrðelseslovens § 65 a, stk. 1, og § 65 a, stk. 2, som begge er indsat ved en lovændring i 2022, omtales nedenfor under punkterne 3 og 4.

Bestemmelsen i straffuldbyrðelseslovens § 65, stk. 1, nr. 3, om anvendelse af håndjern for at forhindre undvigelse tilsigtes navnlig anvendt uden for institutionen.

Det bemærkes, at proportionalitets- og skånsomhedsgrundsætningen, jf. straffuldbyrðelseslovens § 65, stk. 2 og stk. 3, 1. pkt., sammenholdt med nødvendighedsbetingelsen i stk. 1 indebærer, at fængselskredsene ikke vil være berettiget til efter straffuldbyrðelseslovens § 65, stk. 1, nr. 3, at træffe bestemmelse om, at håndjern skal anvendes i alle tilfælde, se dog i den forbindelse straffuldbyrðelseslovens § 65 a, stk. 1, der er nævnt nedenfor under punkt 3, hvorefter der er mulighed for en mere generel anvendelse af håndjern ved den indsatte enkeltstående fravær fra lukkede fængsler og arrester.

Det bemærkes desuden, at det følger af bestemmelsen i bekendtgørelsens § 2, stk. 1, at såvel fængselskredsen som Styrelsen for Danmarks Fængsler kan anvende håndjern over for indsatte. I forhold til styrelsens adgang til at anvende håndjern sigtes der til mulighed for at anvende dette sikringsmiddel under storvisitationer og lign., hvor det medvirkende personale er under instruktion af Sikkerhed i styrelsen.

I situationer, hvor den indsatte skal uden for institutionen, og hvor der er en konkret mistanke om undvigelse, eller hvor den indsatte har sat sig til modværge i forbindelse med, at den indsatte skal uden for institutionen, skal den indsatte som altovervejende hovedregel være belagt med håndjern.

Som nævnt skal der dog stadig ved alle situationer omfattet af § 65, stk. 1, foretages en konkret vurdering af, hvorvidt anvendelse af håndjern skal finde sted. Nogle af de momenter, der skal lægges vægt på ved vurderingen, er

- 1) dommens længde,
- 2) om den indsatte skal udvises af landet,
- 3) oplysninger fra politiet,
- 4) oplysninger om den indsatte adfærd,
- 5) baggrunden for, at den pågældende skal uden for institutionen, og
- 6) oplysninger fra tidligere indsættelsesforløb.

3. Det følger af straffuldbyrðelseslovens § 65 a, stk. 1, at håndjern kan anvendes ved den indsatte enkeltstående fravær fra lukkede fængsler og arrester, og at de betingelser, der er nævnt for anvendelse af håndjern efter straffuldbyrðelseslovens § 65, stk. 1, ikke skal være opfyldt ved anvendelse af håndjern efter § 65 a, stk. 1.

Ifølge lovbemærkningerne er enkeltstående fravær i forbindelse med eksempelvis afsoneres udgang til særlige formål efter udgangsbekendtgørelsens § 31 omfattet af § 65 a, stk. 1, jf. dog nedenfor vedrørende enkeltstående fravær ved besøg hos nærtstående. Det er videre anført, at bestemmelsen også gælder for

varetægtsarrestanter m.fl. De nævnte persongruppers fravær til eksempelvis retsmøder i forbindelse med fristforlængelser er således også omfattet af bestemmelsen.

Det følger ligeledes af lovbemærkningerne, at f.eks. transport og ledsaget udgang til behandling på hospital/sygehus er omfattet af bestemmelsen.

Mere regelmæssigt fravær, herunder f.eks. regelmæssig udgang efter udgangsbekendtgørelsens kapitel 9, er derimod ifølge lovbemærkningerne ikke omfattet af bestemmelsen.

Bestemmelsen finder heller ikke anvendelse ved indsattes enkeltstående fravær ved besøg hos »nærtstående«, jf. straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 1, 2. pkt. Dette medfører, at bestemmelsen ikke finder anvendelse i forbindelse med f.eks. udgang til

- at besøge en nærtstående person, som er alvorligt syg, efter udgangsbekendtgørelsens § 31, stk. 1, nr. 1,
- nærtstående persons begravelse efter udgangsbekendtgørelsens § 31, stk. 1, nr. 2,
- nærtstående personers vigtige familiebegivenheder efter udgangsbekendtgørelsens § 31, stk. 2, nr. 1, og
- udgang til at indgå ægteskab efter udgangsbekendtgørelsens § 31, stk. 2, nr. 3.

Ved »nærtstående« forstår ægtefæller eller samlevende, børn, børnebørn, forældre, søskende, bedsteforældre, oldeforældre og andre personer, til hvem den indsatte har en sådan tilknytning, at den kan ligestilles med disse familiebånd.

Det er anført i lovbemærkningerne, at bestemmelsen ikke medfører en pligt for Danmarks Fængsler til at anvende håndjern ved den indsattes fravær fra det lukkede fængsel eller arresthus. Håndjern må ikke anvendes, såfremt det efter indgrebets formål og den krænkelse og det ubehag, som indgrebet må antages at forvolde, ville være et uforholdsmæssigt indgreb. Det er videre anført i lovbemærkningerne, at der dog består en formodning for, at anvendelse af håndjern i de nævnte tilfælde vil være proportionalt, da risikoen for undvigelse er størst, når myndighederne af forskellige årsager skal håndtere denne gruppe af personer uden for institutionerne.

4. Det følger af straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 2, at fængselskredsen kan træffe bestemmelse om, at en indsat i institutionen i en periode på op til 4 uger kan ilægges håndjern ved ophold uden for cellen, hvis den indsatte har optrådt voldeligt over for personale ansat i institutionerne, den indsatte udviser en grov eller gentagen utilladelig adfærd over for personale ansat i institutionerne, eller hvis den indsatte er tilknyttet en gruppe af personer, som tilsammen står bag omfattende og alvorlig kriminalitet, der aktuelt har begået voldelige overfald mod personale ansat i institutionerne.

Bestemmelsen gør det muligt at anvende håndjern på de ovennævnte grupper af indsatte i institutionen ved ophold uden for cellen i løbet af den periode, som foranstaltningen gælder.

Nedenfor gengives en række definitioner fra lovbemærkningerne af de begreber, som indgår i § 65 a, stk. 2.

Ved »ophold uden for cellen« forstår primært situationer, hvor den pågældende ledsages af personalet fra én lokalitet i fængslet til en anden.

Med begrebet »har optrådt voldeligt over for personalet« sigtes navnlig til voldelige angreb, hvor en eller flere indsatte har overfaldet en eller flere ansatte i Danmarks Fængsler.

Handlinger, som må anses for omfattet af straffelovens § 244 om simpel vold, vil i sig selv kunne føre til, at en adfærd skal betragtes som voldelig. Det omfatter eksempelvis i almindelighed slag, spark og lignende.

Med begrebet »grov eller gentagen utilladelig adfærd over for personalet« forstås, at den indsatte har udøvet en adfærd over for personalet, der kan betegnes som grov, herunder f.eks. ved at have fremsat trusler mod personalet. Med gentagen utilladelig adfærd forstås, at den indsatte over tid er blevet mere konfliktsøgende over for personalet dog uden, at det er et krav, at den indsatte har udøvet vold eller fremsat egentlige trusler mod personalet.

Spørgsmålet om, hvorvidt en indsat har opført sig groft eller gentagent utilladeligt over for personalet vil bero på en konkret fængselsfaglig vurdering. Der stilles dog krav om, at adfærden over for personalet kan betegnes som enten grov eller gentagen. Enkeltstående episoder, hvor en indsat har udvist utilladelig adfærd, der ikke kan betegnes som grov, er således ikke omfattet af bestemmelsens anvendelsesområde.

Begrebet »en gruppe af personer, som tilsammen står bag omfattende og alvorlig kriminalitet« indebærer, at der må foreligge en antagelse om en stærk tilknytning til gruppen som sådan. Bestemmelsen omfatter således ikke indsatte med en løsere tilknytning til den pågældende persongruppe. Det blotte bekendtskab med enkeltpersoner fra den pågældende gruppe falder således uden for bestemmelsens anvendelsesområde. Der tænkes med den betingelse særligt på rocker- og bandegrupperinger mv. Det er ikke en betingelse, at den dømte afsoner en straf for rocker- eller banderelateret kriminalitet, ligesom det ikke er en betingelse, at den dømte selv har begået kriminalitet, der kan karakteriseres som omfattende og alvorlig. Det vil i den forbindelse i forhold til den indsattes tilknytning til en rocker- eller bandegruppering være oplysninger fra politiet, som vil skulle danne grundlag for Danmarks Fængslers afgørelse i de pågældende sager. Det afgørende for at bringe bestemmelsen i anvendelse er på det punkt alene, at den indsatte ifølge politiets skøn har en sådan tilstrækkelig tilknytning til den pågældende persongruppe. Det forhold, at en indsat på tidspunktet for indsættelsens påbegyndelse har haft tilknytning til rocker- og bandemiljøet mv., men under afsoningen har forladt dette miljø, vil som udgangspunkt indebære, at den pågældende ikke længere har den fornødne tilknytning til gruppen. En tilknytning til en rocker- eller bandegruppe mv., der først er opstået under afsoningen, vil medføre, at den indsatte er omfattet af bestemmelsens anvendelsesområde. Som grupper anses ikke kun formaliserede grupper med en fast struktur og rollefordeling medlemmerne imellem, et fast tilholdssted og med navn eller lignende. Bestemmelsen omfatter også mere løse grupperinger, hvis gruppen dog virker med et fælles sigte eller mål og/eller har et fast reaktionsmønster i bestemte situationer, f.eks. at personerne i gruppen som regel bliver alarmeret og instrueret via telefon- eller sms-kæder i forbindelse med bestemte voldelige eller truende begivenheder, som indtræffer.

Spørgsmålet om, hvorvidt en gruppe af personer »tilsammen står bag omfattende og alvorlig kriminalitet«, vil bero på en politifaglig vurdering. Betingelsen vil omfatte tilfælde, hvor gruppens medlemmer står bag organiseret eller systematisk kriminalitet, men også situationer, hvor (nogle af) de enkeltpersoner, som har tilknytning til gruppen, hver især har begået lovovertrædelser af en sådan grovhed og i et sådant omfang eller antal, at den samlede kriminalitet inden for gruppen må anses for omfattende og alvorlig, falder ind under bestemmelsen. Det er således ikke et krav, at alle de personer, der har en

fastere tilknytning til gruppen, er dømt for kriminalitet, men det kræves, at andelen af personer, som er dømt, i sammenhæng med antallet og grovheden af de kriminelle forhold gør, at den samlede kriminalitet inden for gruppen må anses for omfattende og alvorlig. Vurderingen heraf forudsættes at være baseret på fældende strafferetlige afgørelser. Ved vurderingen af, om personerne knyttet til gruppen samlet set står bag omfattende og alvorlig kriminalitet, vil der endvidere skulle lægges vægt på, om de pådømte forhold er overtrædelser af straffeloven, og om overtrædelserne har ført til idømmelse af ubetingede fængselsstraffe. Det vil ligeledes skulle tillægges betydning, hvor lang tid der er gået, siden forholdene blev begået. Hvis forholdene er begået af personer, der må anses for ledende eller toneangivende figurer inden for gruppen, vil dette ligeledes skulle tillægges betydelig vægt.

Fængselskredsen skal til brug for afgørelsen sikre sig, at der foreligger de nødvendige oplysninger fra politiet, og at disse ved eventuelle efterfølgende afgørelser er opdaterede.

Med begrebet »voldelige overfald mod personale« sigtes navnlig til voldelige angreb, hvor en eller flere indsatte med tilknytning til persongruppen har overfaldet en eller flere ansatte i institutionerne. Handlinger, som må anses for omfattet af straffelovens § 244 om simpel vold, vil i sig selv kunne føre til, at en konflikt skal betragtes som voldelig. Det omfatter eksempelvis i almindelighed slag, spark og lignende. Det er ikke et krav, at den konkrete indsatte har udøvet vold mod personalet.

Begrebet »aktuelt« indebærer, at der må være en aktuel risiko for yderligere hændelser af den ovenfor nævnte karakter. Det vil i den forbindelse i almindelighed kunne lægges til grund, at der vil være en aktuel risiko for yderligere voldelige hændelser, hvis volden inden for de seneste tre måneder er kommet til udtryk i en eller flere voldelige hændelser. Finder der en ny voldelig hændelse sted i denne periode, vil volden i almindelighed fortsat skulle anses for at være aktuelt i yderligere en periode på tre måneder. Der kan imidlertid også være tale om en aktuel voldelig konflikt, selv om der er forløbet mere end tre måneder, uden at der har fundet voldelige hændelser sted. En sådan længere periode uden angreb kan således ikke i sig selv tages som udtryk for, at risikoen for nye voldelige hændelser er drevet over. I skønnet af, om der er en aktuel risiko for nye voldelige hændelser mv., kan der indgå andre momenter. Danmarks Fængsler vil således – ud over den forløbne tid siden seneste voldelige hændelse – eksempelvis kunne lægge vægt på, om personer med tilknytning til de involverede persongrupper har opført sig konfliktsøgende over for personalet. Omvendt vil der også kunne forekomme særlige tilfælde, hvor der ikke kan siges at være en aktuel risikosituation, selv om der har fundet en voldelig hændelse sted inden for de seneste tre måneder. Det kan f.eks. være tilfældet, hvis gruppen må anses for opløst.

Bestemmelsen i § 65 a, stk. 2, finder anvendelse over for afsonere og varetægtsarrestanter.

5. Efter bekendtgørelsens § 5 må der kun anvendes håndjern af en type, der er godkendt af Styrelsen for Danmarks Fængsler.

Styrelsen har i den forbindelse godkendt, at der kan anvendes håndjernstransportbælte.

Håndjern og håndjernstransportbælte vurderes lige sikre i forhold til at modvirke, at den indsatte kan frigøre hænderne. Det ene sikringsmiddel kan dog være at foretrække frem for det andet i den enkelte situation. Det vil eksempelvis kunne overvejes at anvende håndjern i det tilfælde, hvor en indsat er udadreagerende, fordi den indsatte så har hænderne fikseret på ryggen og derved vil være mere motorisk begrænset. Derimod vil det ved længerevarende fravær uden for institutionen kunne overvejes at anvende

håndjernstransportbælte af hensyn til den indsatte komfort samt i situationer, hvor håndjern ville skulle fjernes, f.eks. ved sundhedsbesøg i forbindelse med sundhedspersoners undersøgelse af den indsatte. I tilfælde, hvor en indsat vurderes særligt undvigelsestruet, bør det overvejes at anvende håndjern, ikke fordi der er større sandsynlighed for at komme fri af et håndjernstransportbælte, men fordi det vurderes lettere rent motorisk at løbe med hænderne foran end på ryggen, ligesom det er lettere at åbne døre mv. I ovennævnte vurdering vil følgende sikkerhedsmæssige parametre være særligt relevante at inddrage i vurderingen: Oplysninger fra den seneste sikkerhedsvurdering, undvigelsesrisiko, farlighed, kriminalitetens art, domslængde, nuværende og tidligere afsoningsforløb og eventuel tilknytning til bandegrupperinger. Endvidere skal der i ovennævnte vurdering også indgå overvejelser om skånsomhed, jf. straffuldbyrdslovens § 65, stk. 3.

Det bemærkes, at der kan være situationer, der vanskeliggør anvendelse af håndjern og håndjernstransportbælte, eksempelvis af helbreds- og aldersmæssige årsager, herunder pga. misdannede lemmer, at den indsatte er kørestolsbruger mv.

Styrelsen har udover håndjernstransportbælte i medfør af bekendtgørelsens § 5 endvidere godkendt, at der i særlige tilfælde kan anvendes plasticstrips, f.eks. i forbindelse med overførsel med fly (hvor det ikke er tilladt at medbringe almindelige håndjern) eller i forbindelse med større aktioner i et fængsel. Stripsene anses ikke for lige så sikre som almindelige håndjern, og det må i hvert enkelt tilfælde vurderes, om stripsene er et tilstrækkeligt sikringsmiddel.

Bekendtgørelsens bestemmelser med hensyn til anvendelse, beslutning om anvendelse, ophør med anvendelse, tilsyn af personale og læge mv. finder i det hele anvendelse med hensyn til håndjernstransportbælte og plasticstrips.

Hvis en indsat nægter at lade sig undersøge efter reglerne om undersøgelse af indsatte person, og undersøgelsen ikke kan gennemføres uden betydelig magtanvendelse, vil den indsatte normalt kunne belægges med håndjern. Kan undersøgelsen fortsat ikke gennemføres uden betydelig magtanvendelse, vil anvendelsen af håndjern kunne opretholdes, dog normalt højst i 3 timer.

6. Det fremgår af straffuldbyrdslovens § 65, stk. 3, 1. pkt., og § 65 a, stk. 3, at håndjern skal anvendes så skånsomt, som omstændighederne tillader. Under transport uden for institutionens område skal håndjernene således så vidt muligt være skjult under den indsatte tøj eller lignende, hvis diskretionshensyn taler for det.

Fængselskredsen bør endvidere være opmærksom på den særlige krænkelse, som kan være forbundet med at bære håndjern under ophold sammen med andre mennesker i offentlige venteværelser m.v. Håndjern må ikke anvendes på den indsatte ankler. Det er endvidere ikke tilladt at lænke en indsat til en fast genstand, ligesom det af hensyn til ledsageren ikke er tilrådeligt at lænke en indsat til ledsageren selv.

Det fremgår af straffuldbyrdslovens § 65, stk. 3, 2. pkt., og § 65 a, stk. 3, at der skal gennemføres lægetilsyn, hvis der er mistanke om sygdom, herunder om tilskadekomst, hos den indsatte i forbindelse med anvendelse af håndjern, eller hvis den indsatte selv anmoder om lægehjælp.

2.2. Notat

7. Det fremgår af bekendtgørelsens § 14, stk. 1, at fængselskredsen så hurtigt som muligt skal udarbejde rapport om anvendelse af håndjern, herunder om anvendelse af håndjern i en nærmere bestemt periode i institutionen ved den indsatte ophold uden for cellen efter straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 2, sikringscelle, tvangsfiksering samt andre sikringsmidler.

I bekendtgørelsens § 14, stk. 3, er der anført undtagelser til kravet om, at der skal udarbejdes rapport om anvendelse af håndjern. Det gælder således i overensstemmelse med lovbemærkningerne, at fængselskredsen ikke har pligt til at udarbejde rapport i Klientsystemets håndjernsmodul med oplysning om begrundelse m.v. dels i forbindelse med anvendelse af håndjern ved indsatte enkeltstående fravær fra lukkede fængsler eller arrester efter straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 1, dels i forbindelse med de enkelte håndjernsbelægnings, der foretages i medfør af straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 2, i institutionen i en nærmere bestemt periode ved den indsatte ophold uden for cellen.

Rapport om anvendelse af håndjern sker ved elektronisk indrapportering under ”Håndjern” i Klientsystemet.

En afgørelse om anvendelse af håndjern efter straffuldbyrdelseslovens § 65 og § 65 a, stk. 2, skal leve op til forvaltningsretlige krav om f.eks. klagevejledning og begrundelse. Det vil blandt andet sige, at der skal udarbejdes rapport indeholdende en nærmere begrundelse for afgørelsen om anvendelse af håndjern i en nærmere bestemt periode ved ophold uden for cellen i medfør af straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 2, i Klientsystemets håndjernsmodul, men at der dog ikke er pligt for Danmarks Fængsler til at udarbejde rapport m.v. om de enkelte håndjernsbelægnings efter denne bestemmelse, jf. bekendtgørelsens § 14, stk. 3, nr. 2.

For så vidt angår proportionalitetsprincippet bemærkes, at dette princip i relation til anvendelse af håndjern i en periode efter straffuldbyrdelseslovens § 65 a, stk. 2, skal iagttages både i forhold til iværksættelse af foranstaltningen, samt i forhold til fastsættelsen af den periode, hvor foranstaltningen skal gælde. Der er mulighed for at forlænge perioden, hvis betingelserne fortsat er opfyldt. Dette kræver således en ny afgørelse på baggrund af en konkret og aktuel vurdering.

3. Sikringscelle

3.1. Generelt om anvendelse af sikringscelle

8. Anbringelse i sikringscelle, herunder med tvangsfiksering, skal opfylde principperne om proportionalitet og skånsomhed, jf. straffuldbyrdelseslovens § 66, stk. 2-3.

Proportionalitetsprincippet indebærer, at en indsat ikke må anbringes i sikringscelle eller tvangsfikseres, hvis det efter indgrebets formål og den krænkelse og ubehag, som indgrebet må antages at forvolde, vil være et uforholdsmæssigt indgreb. Der skal således ske en afvejning af på den ene side formålet og på den anden side konsekvenserne for den indsatte, ligesom andre og lempeligere midler skal være forsøgt eller åbenbart utilstrækkelige. Anbringelse i sikringscelle må aldrig bruges som en straf, eksempelvis i tilfælde, hvor anbringelsen sker som følge af et voldeligt udfald eller udadreagerende adfærd mod fængselspersonalet.

Det vil være relevant at overveje, om formålet med anbringelsen i stedet kan opnås ved f.eks. at anbringe den indsatte i observationscelle.

Hvis anbringelse i sikringscelle findes nødvendigt, skal det endvidere altid indledningsvist vurderes, om det i situationen er tilstrækkeligt at anbringe den indsatte i sikringscelle uden tvangsfiksering.

Skånsomhedsprincippet indebærer, at anbringelsen og eventuelt tvangsfikseringen skal gennemføres så skånsomt (og lidt krænkende), som omstændighederne tillader det.

3.2. Særligt om anbringelse i sikringscelle uden tvangsfiksering

Tilsyn

9. Personalet skal jævnligt tilse den indsatte med henblik på at foretage en løbende vurdering af anbringelsesgrundlaget, jf. § 7 i bekendtgørelse om anvendelse af sikringsmidler i kriminalforsorgens institutioner. Det afhænger af en konkret vurdering, hvor ofte der skal ske tilsyn. I visse tilfælde vil der kunne være behov for en fast vagt eller i hvert fald meget hyppige tilsyn, mens det i andre tilfælde kan være tilstrækkeligt at tilse med noget længere intervaller.

Personalet skal – også mens indsatte sover – således løbende vurdere, om anbringelsen fortsat er strengt nødvendig, eller om mindre indgribende midler i stedet kan anvendes. I tilfælde, hvor en indsat falder i søvn, skal der foreligge en meget klar og tydelig begrundelse for, hvorfor anbringelsen opretholdes og vurderes at være strengt nødvendig. Når den indsatte opfattes og beskrives som værende rolig, skal der gå kortere og kortere tid mellem vurderingerne af, hvorvidt der fortsat er grundlag for at opretholde anbringelsen.

En anbringelse, der ikke længere vurderes strengt nødvendig, skal bringes til ophør. Eventuelle ressource-mæssige udfordringer med bemanning i nattetimerne kan ikke begrunde fortsat anbringelse.

Lægetilsyn

10. Personalet skal tilkalde en læge, hvis der er mistanke om sygdom eller tilskadekomst hos den indsatte, eller hvis den indsatte selv anmoder om lægehjælp, jf. straffuldbyrdelseslovens § 66, stk. 6. Sygdom omfatter både somatisk og psykisk sygdom.

Det forhold, at anbringelsen sker på et tidspunkt, hvor der ikke er sundhedsfagligt personale til stede, bevirker ikke, at lægetilkald ved mistanke om sygdom kan undlades.

Personalet skal være opmærksom på eventuelle sygdomstegn, herunder psykisk forværring, der bør give anledning til fornyet lægetilkald. Lægen skal orienteres dagligt i tilfælde, hvor der er anvendt sikringsmidler i mere end 24 timer, så lægen ud fra sit kendskab til den indsatte kan vurdere, om lægetilsyn er nødvendigt, jf. § 3, stk. 3, i bekendtgørelse om anvendelse af sikringsmidler i kriminalforsorgens institutioner.

3.3. Særligt om anbringelse i sikringscelle med tvangsfiksering

Generelt

11. En indsat kan kun tvangsfikseres ved anvendelse af bælte, hånd- og fodremme samt handsker, såfremt det er strengt nødvendigt. Efter Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis vil der sjældent være behov for brug af tvangsfiksering i mere end få timer, når der ikke er lægelige årsager til tvangsfikseringen. Der skal desuden foretages en vurdering af, om hvert enkelt fikseringsmiddel er strengt nødvendigt. Hvis det er tilstrækkeligt alene at tvangsfiksere den indsatte med bælte, vil det således være et uretmæssigt indgreb at gøre brug af hånd- og fodremme.

Sikringscelleanbringelsen og tvangsfikseringen skal således ophøre, når det ikke længere anses for strengt nødvendigt, dvs. når mindre indgribende midler i stedet kan anvendes.

Der er som altovervejende hovedregel ikke hjemmel til at anvende tvangsfikseringer, som strækker sig over en så lang periode, at den indsatte vil have behov for at sove under tvangsfikseringen. Hvis den indsatte falder i søvn, vil dette udgøre en særdeles stærk indikation på, at fikseringspunkterne bør lempes. Det vil derfor være nødvendigt at vække den indsatte med henblik på at vurdere, om fikseringspunkterne skal lempes, og/eller om anbringelsen skal ophøre.

Fast vagt og tilsyn

12. Det fremgår af straffuldbyrdelseslovens § 66, stk. 4, at en indsat, der er tvangsfikseret, skal have fast vagt. Det fremgår af lovens bemærkninger, at en fast vagt er en dertil udpeget fængselsbetjent eller andet kvalificeret personale, som ikke samtidig har andre arbejdsopgaver end at tage sig af den tvangsfikserede indsatte.

Det bør endvidere så vidt muligt sikres, at den faste vagt er en erfaren, fastansat medarbejder, og at den pågældende ikke har deltaget i den aktuelle tvangsfiksering. Fængselskredsen bør overveje, om det er hensigtsmæssigt, at den faste vagt er en person med et godt kendskab til den tvangsfikserede. Dette vil ofte – men ikke altid – være tilfældet.

Der skal gøres notat om tilsynet med den pågældende mindst hvert kvarter i den periode, den indsatte er tvangsfikseret i sikringscelle, jf. § 15 i bekendtgørelse om anvendelse af sikringsmidler i kriminalforsorgens institutioner. Som nævnt ovenfor skal vurderingen af nødvendigheden af indgrebet og fikseringsmidler foretages løbende og i takt med, at der sker en ændring i den indsattes adfærd.

Lægetilsyn

13. Det følger af straffuldbyrdelseslovens § 66, stk. 5, at ved tvangsfiksering af en indsat i sikringscelle skal en læge straks anmodes om at foretage tilsyn med den indsatte. Lægen skal tilse den pågældende, medmindre lægen skønner sådant tilsyn åbenbart unødvendigt.

Udgangspunktet vil som hidtil være, at tilkald af læge er det første, der skal foretages, efter at tvangsfikseringen er gennemført. Dette er ikke til hinder for, at der fra den indsattes afdeling i institutionen indhentes oplysninger om den pågældendes adfærd, helbredstilstand og lignende med henblik på at tilvejebringe oplysninger, der kan have indflydelse på lægens beslutning om, hvor hurtigt lægetilsyn skal ske. Det er heller ikke til hinder for, at der lokalt fastsættes retningslinjer, hvorefter en sygeplejerske,

der er til stede i institutionen, underrettes, med henblik på at denne kan foretage lægetilkaldet. Det er imidlertid en forudsætning, at indhentelse af oplysninger eller underretning af en sygeplejerske kan ske i løbet af ganske få minutter.

Personalet skal give lægen de faktiske oplysninger om den indsatte tilstand, hvorefter vurderingen af eventuelle sygdomstegn bør overlades til lægen. I forbindelse med tilkald af læge er det således normalt ikke personalets opgave at foretage en vurdering af den indsatte eventuelle sygdom eller tilskadekomst.

Det bemærkes i den forbindelse, at lægens opgave alene er at vurdere den indsatte helbredstilstand.

Det påhviler personalet at være opmærksomme på eventuelle sygdomstegn, der bør give anledning til fornyet lægetilkald, ligesom lægen skal orienteres dagligt i tilfælde, hvor der er anvendt sikringsmidler i mere end 24 timer, så lægen ud fra sit kendskab til den indsatte kan vurdere, om lægetilsyn er nødvendigt, jf. § 3, stk. 3, i bekendtgørelse om anvendelse af sikringsmidler i kriminalforsorgens institutioner.

4. Anbringelse i sikringscelle af 15-17-årige

14. I bekendtgørelsens § 16 er der fastsat særlige regler om anbringelse i sikringscelle af 15-17-årige. Sådanne anbringelser bør kun ske undtagelsesvis. Ved anbringelser i sikringscelle af unge under 18 år skal der altid tilkaldes læge, også i de tilfælde hvor den unge ikke er tvangsfikseret.

Hvis anbringelsen helt undtagelsesvis strækker sig ud over 24 timer, skal der straks ske indberetning til Styrelsen for Danmarks Fængsler med en nærmere begrundelse for, at betingelserne for fortsat anbringelse anses for opfyldt. Underretning skal ske senest samtidig med overskridelsen af 24-timers fristen – evt. i form af en foreløbig telefonisk underretning.

5. Administrativ klageadgang

15. Det følger af bekendtgørelsens § 17, stk. 1, at følgende afgørelser truffet af en fængselskreds kan påklages til Styrelsen for Danmarks Fængsler:

- 1) En afgørelse om anvendelse af håndjern efter straffuldbyrdelseslovens § 65,
- 2) En afgørelse om anvendelse af håndjern i en nærmere bestemt periode ved ophold uden for cellen efter § 65 a, stk. 2,
- 3) En afgørelse om anbringelse i sikringscelle efter § 66, herunder tvangsfiksering, og
- 4) En afgørelse efter bekendtgørelsens § 10 om anvendelse af andre sikringsmidler.

Med hensyn til den under nr. 2 nævnte afgørelse bemærkes det, at en indsat – i overensstemmelse med lovbemærkningerne – ikke vil kunne påklage de enkelte håndjernsbelægninger, som måtte finde sted i den nærmere bestemte periode.

En eventuel klage til Styrelsen for Danmarks Fængsler skal iværksættes inden to måneder efter, at indgrebet er ophørt. Styrelsen kan dog i særlige tilfælde se bort fra denne frist.

16. Vejledning nr. 9721 af 24. juni 2022 om anvendelse af sikringsmidler i kriminalforsorgens institutioner bortfalder.

Styrelsen for Danmarks Fængsler, den 9. januar 2026

INA ELIASSEN

/ Rikke Gottrup